

УДК 811.111'373'42

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.21.2.20>

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕВФЕМІЗМІВ У АНГЛОМОВНОМУ МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ

THE FUNCTIONING OF EUPHEMISMS IN THE ENGLISH MEDIA DISCOURSE

Погоріла А.І.,

orcid.org/0000-0002-4342-8942

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри практики англійської мови

Навчально-наукового інституту іноземних мов

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

У роботі досліджено прагматико-лінгвістичні особливості використання евфемізмів англomовного медійного дискурсу, наведені пояснення причин активної евфемізації медійного дискурсу. Висвітлено основні підходи до визначення поняття евфемізм у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі сьогодення та минулого. Здійснивши аналіз праць вітчизняних дослідників, теоретизовано саме поняття «медійний дискурс» та запропоновано розглядати евфемізм як один із основних елементів медійної мови. Мета роботи полягає в описі основних чинників використання евфемізмів у медійному дискурсі. Методологія розвідки здійснена шляхом використання логічного методу аналізу наукових джерел; описового методу, а також дефініційного та контекстуального аналізу. Медійний дискурс розглянуто як вияв потреби суспільства у інформації та розглянуто як багатостороннє комунікаційно-лінгвістичне явище. Висвітлено функціонування евфемізмів у медійному дискурсі у соціально-когнітивному, лінгвістичному, та психологічному аспектах. З'ясовано, що евфемізми здебільшого використовуються у медійному дискурсі з метою толерантного та пом'якшувального висловлювання, яке має на меті донести адресатові неприємну інформацію завуальовано, уникаючи прямого змісту, що відповідно стає на заваді використанню слів, що можуть викликати негатив у свідомості людей, водночас вони сприяють покращенню позитивного способу мислення безвідносно віку, статі, національності адресата. Слово є головним знаряддям журналіста, а медійний дискурс є відмінною базою для творення та функціонування евфемізмів. Результати дослідження засвідчують, що процес евфемізації є невід'ємною частиною медійного дискурсу, адже він зм'якшує, допомагає толерантно висвітлити та подати негативну для адресата інформацію суспільної, економічної, військової, медичної тощо тематики.

Ключові слова: евфемізм, евфемізація, номінація, медіа, дискурс.

The pragmatic and linguistic peculiarities of the usage of euphemisms in the English-speaking media discourse have been analysed in the article. The reasons for the active euphemisation in the media discourse have been provided. The main approaches as to the definition of euphemism by the Ukrainian as well as foreign scientists of nowadays and the past have been illustrated. Having done the thorough analysis of the scientific articles performed by Ukrainian linguists, the notion «media discourse» has been theoretically defined. The notion «euphemism» has been suggested to be considered as one of the main elements of the media discourse language. The purpose of the article is to describe the main reasons that define the usage of the euphemisms in the English media discourse. The methodology of the investigation has been done via the description of the logic method of the analysis of scientific sources; descriptive method, definition analysis and content analysis. The media discourse has been viewed as the need of society in the information about current events. It has been proved to be multifactorial phenomenon in the field of communication and linguistics. The functioning of euphemisms in the media discourse has been revealed through social-cognitive, linguistic, social and psychological aspects. Having done the thorough analysis of some of the media sources, the conclusion can be drawn that euphemisms are mainly used in the media discourse with the viewpoint of making the expression sound tolerant and rather mild than harsh in case a reporter should render the recipient the information that has negative impact. To do this the direct meaning is shadowed not to create the negative vision of reality in the recipient's perception. Thus the way of thinking improves for the better regardless the recipients' age, gender and nationality. The word is the main key instrument for the reporter, the media discourse is the key are for the creation and functioning of euphemisms. The results of the provided investigation clearly state that the process of euphemisation is an essential part of the media discourse as it helps the recipients to perceive the negative information of the social, economic, military, medical etc affairs in a positive way.

Key words: euphemism, euphemisation, nomination, media, discourse.

Постановка проблеми. Медійний дискурс охоплює цифрове транслювання та повідомлення новин, друковані журнали та газети, що адресуються широкій аудиторії. Засоби масової інформації є потужним одностороннім знаряддям спілкування від декількох адресантів до численних. Вони є засобом передачі та повідомлення політичних, суспільних, економічних та інших новин та подій. Від способу їхньої подачі інформації залежить її масове сприйняття, на яке впливає ряд чинників, а саме: ідеологія, суспільне прийняття, професійні норми, стереотипи, моральність, гендерне сприйняття тощо. Структура повідомлення впливає на думку реципієнта в залежності від сформульованої подачі інформації. Використання мови у медійному дискурсі є засобом відображення культурного чинника суспільства, його політичних уподобань чи невдоволень. У медійному дискурсі існує універсальне правило згідно з яким висловлювання повинні бути сформульовані так щоб вони передавали додаткове (непряме) значення. Найбільш ефективною стратегією є припущення і застосування семантики евфемізмів, тобто відбувається ідеологічне приховування, маскування, скорочення раціонального контролю над значенням, що повідомляється. Аналіз джерел медійного дискурсу дає підстави стверджувати, що є помітна тенденція серед висловлювань вдаватися до евфемістичних висловлювань, оскільки вони мають декілька можливих трактувань: офіційний, беззаперечний, позаяк такий, що не має жодних наслідків щодо мовця. У медійному дискурсі використання евфемізмів означає бажання приховати неприємні ідеї чи аспекти політичного та соціального життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що евфемізми були і є предметом дослідження багатьох науковців, серед них когорта вітчизняних Н. Борисенко, В. Великорода, К. Кантур, М. Мілева окреслили семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів англійської мови. М. Ткачівська здійснює порівняльний аналіз використання евфемізмів в українській та німецьких мовах. Предметом дослідження М. Постатнік є евфемізми німецької мови, а саме – причини їхнього виникнення, особливості вживання та перекладу на українську мову.

У зарубіжній лінгвістиці відсутнє одностайне окреслення визначення поняття «евфемізм». К.Баррідж визначає евфемізм як «альтернативну заміну до вислову, що не підходить в певній ситуації, з метою уникнення можливого непорозуміння: як мовця, так і будь якої третьої сторони»

[10, с. 42]. За твердженням Е.Патрідж, евфемізми використовуються з метою усунення неприємного враження на слухача чи можливих негативних наслідків для мовця і створення позитивного враження [11, с. 10].

Питання евфемізації є полем дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних лінгвістів, проте воно залишається проблематичним та недостатньо дослідженим через відсутність єдиного визначення поняття «евфемізм», загальноприйнятої класифікації евфемізмів та окреслених їхніх функцій.

Постановка завдання даної роботи полягає у описі основних чинників використання евфемізмів у медійному дискурсі.

Виклад основного матеріалу. Медійний дискурс є засобом масової комунікації за допомогою якого здійснюється обмін інформацією між суб'єктами суспільства, який за окресленням І. Печеранського «націлений на формування громадської думки з приводу соціально значущого фрагмента соціального буття» [4, с. 25]. Дослідник розглядає медійний дискурс як «соціально-когнітивний і соціально-регулятивний механізм, який безпосередньо спрямований на соціальне самопізнання, так і на соціальне конструювання, а також на об'єктивізацію і моделювання суспільної свідомості і громадської думки за допомогою виробництва, тиражування і регулярної доставки широкій аудиторії соціально значущих змістів і оцінок» [4, с. 26]. Повідомлення у медійному дискурсі спрямовані на різноманітний прошарок аудиторії, тому використання евфемізмів як одного з засобів маніпулятивно-інформативного контролю дослідник вважає обґрунтованим. Евфемізми мають здатність приховувати певну інформацію, додавати повідомленню експресивності, а тому створюють ефект асоціативності і, адресант не помічає негативного у повідомленні через евфемістичне (завуальоване) значення.

У лінгвістиці явище евфемізації розглядається як складне та багатогранне мовне явище, в якому взаємодіють лінгвістичний, соціальний та психологічний аспект. Лінгвістичний аспект евфемізмів полягає у їхній здатності приховати, завуальовати явища, які у суспільній свідомості мають негативну оцінку. Таким чином здійснюється маніпуляція сприйняття інформації реципієнтом, оскільки створюється нейтральна чи позитивна конотація, а реципієнт не може виокремити евфемізми у контексті і осмислити їх через надмірність інформації чи через не здатність ідентифікувати табуований денотант. В основі процесу евфемізації є соціальні, а саме моральні

та релігійні мотиви, через вплив яких предмети та явища соціального буття, що мають негативне забарвлення чи значення замінюються на інші більш сприйнятливі поняття. Те, що викликає негативні емоції (сором, відразу, страх, зневагу) отримує нову номінацію а, отже, негативна емоція нейтралізується і відбувається пом'якшення висловлювання, яке й відповідає евфемістичній субституції, таким чином втілюється психологічний аспект евфемізації.

Зарубіжна дослідниця Р. Рада, у своїх наукових розвідках стверджує, що «евфемізм – це соціально зумовлена форма висловлювання, яка пом'якшуюче формулює аморально сприйнятий аспект слова чи поняття» [12, с. 65]. Словник української мови тлумачить евфемізм як «слово чи вираз, яким замінюють у мові грубе, непристойне, з неприємним емоціональним забарвленням слово; заміна грубих, непристойних, неприємних і т. ін. слів іншими словами» [7, с. 45]. І. Мілева у своєму дослідженні стверджує, що головна функція евфемізмів – функція ввічливості, сутність якої полягає в уникненні неграмотних і некультурних слів [3, с. 135].

Евфемізми мають значний маніпулятивний потенціал, який зумовлений наступними факторами:

- евфемізми приховують справжню сутність явища за рахунок створення нейтральної чи позитивної конотації;

- реципієнт зазвичай не встигає виділити евфемізми з контексту та осмислити їх, оскільки інформаційний потік під час промов політиків ускладнює та призупиняє його об'єктивну оцінку;

- для того, щоб присвоїти слову статус евфемізму, необхідно зрозуміти, який саме референт прихований за цим словом; якщо адресат через певні причини не може зробити це, то евфемізм так і залишиться нерозпізнаним;

- незначна частина реципієнтів знайома з явищем евфемії (філологи, журналісти) [5, с. 14–15].

І. Сковронська стверджує, що процес евфемізації тісно пов'язаний із процесом номінації, та виділяє його обов'язкові, найважливіші ознаки «пом'якшення, вуалізація, прикриття, приховування, натяк» [6, с. 4]. Розвиток процесів евфемізації науковиця пояснює «прагненням людини до успішної комунікації, повсякчасним оцінюванням і переоцінюванням форм висловлювання, що виконують функцію імпліцитності негативної оцінки задля покращення спілкування» [6, с. 4].

Використання евфемізмів у медійному дискурсі знижує використання образливої лексики, а також слів, що створюють негативні стереотипи

у свідомості людей, процесу евфемізації піддається будь яка сфера життєдіяльності людини. Слово слугує основним засобом діяльності медійного дискурсу і водночас є механізмом для творення евфемізмів, що мають подвійне значення. Завдяки евфемізмам здійснюється успішне спілкування між автором та адресантом.

Проведений аналіз англомовного медійного дискурсу засвідчує домінування евфемізмів які широко використовуються для відображення військових дій. Для прикладу евфемізм *collateral damage* (death of innocent people/вбивство мирного населення) використовується щоб приховати негативну ситуацію. Використання даного евфемізму усуває емоційне значення і надає нове морально-етичне поняття висловлюванню.

Мовне збагачення медійного дискурсу здійснюється завдяки евфемізації, складова якої є різноплановою та включає в себе поняття що непрямо, завуальовано висловлюють явища соціального буття. Однією з сфер медійного дискурсу є тема злочинності, де мовці намагаються замаскувати протиправні та незаконні діяння як один із засобів інстинктивного самозахисту. Часто поняття *steal/красти* замінюється такими заміниками як *acquire, alienate, deprive, obtain*. Тематика злочинності сповнена жорстких, моторошних дій, а тому потребує адекватного відображення у медійному дискурсі, щоб не шокувати адресата та, не спонукати людей на вчинення злочинів.

Тематика так званих делікатних тем (статі, віку, хворіб, смерті) є теж значно евфемізованою, оскільки навіть людина, що подає інформацію намагається зменшити негативний вплив повідомлення на слухача чи читача. Так, для позначення поняття смерть існує численна кількість евфемістичних синонімів *die/pass away, join the majority, depart in a better place* тощо.

Наявність евфемізмів у медійному дискурсі знижує соціальну сприйнятливність щодо лексики, яка може образити, зранити емоції та психологічну стійкість адресата. Тому евфемізації підвладні всі сфери буття людини. Процес спілкування через медійний дискурс з використанням евфемізмів допомагає досягти успішне спілкування не завдаючи емоційного зранення.

Здійснене дослідження наукової літератури та англомовного медійного дискурсу засвідчує, що основним способом евфемізації є: узагальнення, метафоризація, словотвір, запозичення, використання перифрази. Евфемізми здебільшого представлені словосполученнями, рідше окремими лексемами.

Отже, евфемізми не тільки відображають особливості національної мовної картини світу. Погоджуємось з баченням І. Сковронської, яка окреслює евфемізми як виразний стилістичний засіб, що дозволяє варіювати мову залежно від різних умов, вуалювати і приховувати за необхідності свої наміри, уникати комунікативних конфліктів, які можуть виникнути при безпосередній комунікації різних осіб, предметів і властивостей, бути промовистими художніми засобами виразності мовлення в аспекті створення різноманітних смислових конотацій. Динаміку процесів евфемізації пояснюємо прагненням людини до успішної комунікації, повсякчасним оцінюванням і переоцінюванням форм висловлювання, що виконують функцію імпліцитності негативної оцінки задля покращення спілкування [6, с. 4].

Процес евфемізації як один із способів дотримання соціально-моральних норм та слідування модернізаційно-глобалізаційним процесам за умови надмірного використання, нівелює мету функціонування медійного дискурсу, створює недовіру в адресата до отриманої інформації, що не слугує втіленню прагматичних цілей адресанта, а також через створення психологічного комфорту між учасниками комунікативного акту частина повідомлення може бути прихованою під прошарком евфемізмів або навіть узагалі перекрученою та недостовірною, це все можна віднести до негативних сторін прояву евфемізації.

Проведене дослідження дозволило розширити межі вивчення евфемістичних конструкцій, продемонструвало багатогранність та всесторонність явища евфемії, а також довело, що процес евфемізації мови триває і безпосереднім джерелом його творення виступає сучасний англomовний газетний дискурс. Проведене дослідження дозволило розширити межі вивчення евфемістичних конструкцій, продемонструвало багатогранність та всебічність евфемізмів, а також довело, що процес евфемізації мови триває і безпосереднім джерелом його творення виступає сучасний англomовний газетний дискурс.

Висновки. Розділяємо погляд І. Печеранського стосовно медійного дискурсу, що це є «когнітивно-прагматичне середовище, що реалізує свою сутність за допомогою виробництва і трансляції на широку аудиторію оціночних смислів та ідеологем» [4, с. 28]. У медійному дискурсі евфемізми в залежності від сфери застосування евфемізми можна поділити на ті, що розкривають такі теми, як хвороби, смерть, вік, стать, раса, етнос, інтимні стосунки, фізичні та розумові вади людини, фізіологічні процеси і стани людського організму, збройні конфлікти, економічна нестабільність, професії, матеріальне становище, злочини і їх міри покарання. Лінгвопрагматичні, семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів на тлі інших мов світу знаходяться у площині нашого інтересу щодо подальших лінгвістичних розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Великорода В. Б. Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. / Львівський національний ун-т ім. І. Франка. Львів, 2007. 268 с.
2. Кантур К.О. Аналіз механізмів антропосемічної евфемізації. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2012. Вип. 66. С. 210–214.
3. Мілева І.В. Евфемізація і дисфемізація у фразеотворенні говірок сходу України : дис... канд. філол. наук : 10.02.01 / Луганський національний ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2005. 235 с.
4. Печеранський І. Сучасний медійний дискурс та роль у ньому журналістського розслідування. Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. 2018. Вип. 2. С. 22–29.
5. Постатнік М. М., Свирид А. М. Евфемізми, причини їх виникнення, особливості вживання та перекладу (на матеріалі німецької мови). Матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів гуманітарного факультету. Суми : СумДУ, 2015. Ч. 2. С. 14–15.
6. Сковронська І. Явище евфемізації у відображенні комунікативного принципу толерантності українців : веб-сайт. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2960> (дата звернення: 17.02.2022).
7. Словник української мови: в 11 т. Т. 2. Академічний тлумачний словник (1970–1980), 1971. : веб-сайт. URL: <http://sum.in.ua/s/sum> (дата звернення: 2.02.2022).
8. Ткачівська М. Р. Евфемізм або мовна дипломатія (на прикладі української та німецької мов). Прикарпатський вісник НТШ. 2016. № 2(34). С. 102–111.
9. Українська мова : енциклопедія : веб-сайт. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Rusanivskyy_VM/Ukrainska_mova_Entsyklopedia/ (дата звернення: 2.02.2022).
10. Burrige K. Political Correctness: euphemism with attitude. English Today. 1996. Vol. 12, № 3. P. 42–49
11. Partridge E. Usage and Abusage. New York: Citadel Press, 1964. 379 p.
12. Rada Roberta. Tabus und Euphemismen in der deutschen Gegenwartssprache : mit besonderer Berücksichtigung der Eigenschaften von Euphemismen. Budapest, 2001. 212 s.
13. Rowson H.A. Dictionary of Euphemisms and Other Doubletalk. New York, 2002. 324 p.